

zgradili hiše v isti ulici, v ulici Gábora Bethlena, ki so jo Monoštrčani poimenovali »Vendska (slovenska) ulica«. Priseljenci so prinesli iz rojstne vasi le nekaj pohištva, posode in oblek. Te predmete so večinoma že zamenjali z novimi. Le pri nekaterih družinah najdemo še nekaj glinaste posode, pernico pa še danes uporablja večina družin. Večina priseljencev ima kokoši, prašiče. Vrt jim zagotavlja povrtnino za prehrano. Večina ima v rojstni vasi gozd. Iz tega so pridobivali les za gradnjo hiše, za nakup pohištva in še do danes kurivo.

Materni jezik uporabljajo le starši in morebiti stari starši med seboj, v družini, na ulici s sosedi, sorodniki in znanci. Mlajša generacija (od 20—30 let) kvečjemu razume slovensko narečje, šoloobvezni otroci govorijo izključno madžarsko. V monoštrskem vrtcu, osnovni šoli, gimnaziji imajo možnosti za učenje slovenskega knjižnega jezika le v majhnem številu ur oziroma v obliki krožka. Slovenski otroci, živeči v Monoštru tudi omenjenih ustanov ne obiskujejo v velikem številu. Njihovo znanje slovenskega jezika komaj doseže stopnjo razumevanja.

Tednika Narodne novine (Ljudski list), ki ga izdaja Demokratična Zveza južnih Slovanov na Madžarskem, monoštrski Slovenci ne berejo, celo poznajo ga ne. To dejstvo je delno posledica neustrezne propagande. Vendar pa poslušajo slovenske oddaje Radia Győr in program Radia Murska Sobota. Slovenskih knjig nimajo, ne berejo v knjižnem jeziku, saj knjižnega jezika ne razumejo. Madžarske knjige berejo le šoloobvezni otroci in srednja generacija (od 30 do 40 let). V prostem času delajo na vrtu in gledajo televizijo. Vsaka družina je naročena na županijski dnevnik Vas népe.

Monoštrski Slovenci so ohranili največ tradicionalnih sestavin v prehrani. Najznačilnejše je bučno olje ki ga uporabljajo za solato. Bučno olje dobijo od sorodnikov iz rojstne vasi ali ga tam kupijo. Stiskalnice imajo na Gornjem Seniku in v Števanovcih. Nekatere družine še danes sodelujejo pri luščenju bučnega semena. Neznatno je število tistih družin, ki pridelajo v Monoštru dovolj buč za bučno olje.

Razen bučnega olja je značilna še uporaba koruzne moke (»kukarčni kaup«), jedi iz krompirja in iz moke (»dödala«, »krunčini kaup«). Na jedilniku še danes velikokrat srečamo fižol, pripravljen na različne načine (fižolova juha s kisló smetano, mešana solata iz fižola in zelja, fižolova solata). Jedi iz fižola pripravljajo ponavadi ob petkih. Peso in zelje še danes kvasijo, oziroma kisajo, toda manj kot nekoč v rojstni vasi. Poleg stiskanja bučnega olja ima pomembno vlogo še žganje domačega žganja. Žganjarne so prav tako na Gornjem Seniku in v Števanovcih. Skoraj vsaka družina kuha žganje najmanj enkrat letno. Del žganja porabijo zase, preostanek pa podarijo znancem.

Iz tradicionalne slovenske kulture so ohranili naslednje navade: božični koledniki, velikonočni ognji in streljanje s karbidom, novoletno pozdravljanje, »podaraj«.

V zadnjih letih je vse manj božičnih kolednikov in še ti v madžarščini pojejo in uprizarjajo dogodke iz Kristusovega življenja. Najznačilnejši in ohranjeni šegi sta velikonočni ogenj in streljanje s karbidom. To se dogaja na monoštrskem griču, imenovanem »Akasztódomb«. Udeležujejo se ga Slovenci in Madžari. Ogenj, kres, zakurijo tudi na vrtu in kakšnem dvorišču. V zadnjih letih izumira streljanje s karbidom saj zaradi bližine meje organi za notranje zadeve tega ne dovoljujejo.

Dečki še danes hodijo voščit novo leto. Obiščejo predvsem sorodnike in sosede, toda večkrat gredo tudi k drugim hišam. V zadnjih letih voščijo v madžarskem jeziku. Velikokrat pridejo sorodnikom voščit dečki iz Števanovec. V zadnjem času jih pripeljejo z osebnimi avtomobili in to običajno popoldne. Besedilo voščila je povedano v madžarskem jeziku, toda niso redki primeri ko števanovski otroci pozdravijo sorodnike v narečju. Iz tradicionalnih navad je omembe vredna še šega »podaraj«. V Monoštru ne hodijo po darove, toda če je bodoči mož iz katere od slovenskih vasi, gre dekle iz Monoštra po darove v tisto vas.

Priseljeni Slovenci niso prinesli s sabo le osebnih predmetov, temveč tudi kulturo in jezik rojstne vasi, pridobljene navade v družinskem življenju, zabavah, gospodinjstvu, kuhinji in pri delu. Priseljenci so si morali ustvariti novo eksistenco, zgraditi nov dom. Kljub temu, da so kultura, način življenja in navade Madžarov zelo podobne slovenskim v tem kraju, je priselitev zahtevala od Slovencev manjšo ali večjo prilagoditev. V tem procesu postopoma opuščajo rabo maternega jezika, in da bi se otroci lažje prilagodili, jih sploh več ne učijo materinščine.

Urbanizacija, preslojevanje in kulturno prilagajanje povzročajo asimilacijo. Za Slovence je značilna dvojna mobilnost: lokalna mobilnost in preslojevanje (iz kmetov postanejo delavci). Ker delavski sloj Monoštra sestavljajo Madžari, tudi Slovenci čutijo potrebo po preoblikovanju dosedaj upoštevanih vrednot in navad. Asimilacija je značilen družinski, medgeneracijski integracijski proces, lahko pa je pomembna tudi v eni generaciji. Jezikovna asimilacija prve generacije nikoli ni popolna in zaključena. Poleg tega asimilacija tudi ni enakomerna na jezikovnem, socialnem in kulturnem področju. Odvisna je od narodnosti staršev. Nasledek priseljevanja je, da hoče druga generacija doseči popolno enakovrednost z okolico, zato pa je predpogoj popolna prilagoditev družine. Asimilacija je odklon od starega, tradicionalnega, hkrati pa tudi konflikt osebnosti, družine in med generacijami. Prilagoditev je večstranski proces: v tem procesu so najvažnejši elementi pridobitev delovnega mesta, zaposlitve, izoblikovanje navad pri oblačenju in načinu življenja. Vse to se oblikuje s posnemanjem in prilagajanjem.

Za priseljence je značilno prehodno stanje. Opustili so kulturo s katero so živeli prej, toda v novo kulturo se še niso vrasli. Radi bi bili pripadniki obeh skupin, v resnici pa ne pripadajo nobeni. To povzroča manjvrednostni občutek in negotovost monoštrskih Slovencev. Po priselitvi je sprva najvažnejša gospodarska aktivnost. Če se

zaposlijo in prihranijo denar, se počutijo varne, prevzemajoč zahteve okolice si izoblikujejo svoj način življenja. Potem se trudijo, da bi živeli podobno kakor večina. Kulturna dediščina rojstne vasi ni zadosti živa, da bi lahko tekmovala z novo.

Prilagajanje Slovencev je postopno. Začne se s prevzemom konkretnih predmetov, orodij, gospodarskih pripomočkov, ki so jih prisiljeni takoj uporabljati, če se hočejo naseliti, delati. Vzorce vedenja prevzamejo počasi. Končni rezultat prilagoditve je asimilacija, to pa vedno ne pomeni odpovedi svoji identiteti. Splošen pojav je dvojna narodnostna zavest. Staršem je pomembna ohranitev izvorne narodnosti, toda za otroke ne naredijo ničesar, niti materinščine jih ne naučijo. Pa vendar jih prav zaradi slabe vesti hočejo obvarovati pred problemi, ki jih povzroča položaj izkoreninjenosti iz izvorne skupnosti in nevrastost v večinski narod. Pogosto zaradi tega opustijo rabo materinščine v družinskem krogu, nekateri pa jo ohranijo, vendar razmeroma malomarno. V takšnih družinah starši govorijo s svojimi otroki skoraj izključno slovensko vendar otroci odgovarjajo v madžarščini. Otroci so nekakšni »Polslovenci«, njihova govorna sposobnost komaj preseže t. i. »kuhinjski jezik«. Redka je prava dvojezičnost, zvestoba materinščini in zavestno ohranjanje tradicije. Po našem mnenju je dvojezičnost pravilna ustrezna rešitev, kajti harmonija med dvema kulturama ima prednosti. Toda to so samo principi, ki se v praksi skoraj da ne uresničujejo. Vzroke moramo iskati v tem, da je znanje slovenščine nizko družbeno ovrednoteno, hkrati pa so možnosti praktične uporabe omejene. Pri tem je pomembno znanje knjižnega jezika za učitelje, ne bi pa bilo odveč tudi za druge strokovnjake (delavci na občinah, prodajalci, poljedelski strokovnjaki, gradbeniki itn.). Če bi izoblikovali možnosti za širšo uporabo slovenščine v Monoštru, se verjetno na slovenski oddelek nove monoštrske šole ne bi prijavilo le 12 otrok.

OPOMBA:

¹ Poročilo o življenjskih in delovnih razmerah narodnostnih skupnosti, živčih v Monoštru. Narodnostni odbor pri železnožupanijskem svetu. 18. IX. 1984

Katalin Htrnők and Marija Kozar-Mukič
SLOVENES IN TOWNS. MONOSTER (Szentgotthárd)

Monošter in Hungary is an economic and cultural center of Slovenes in the region of Szlovénvidék, where many Slovenes emigrated during the last years because of a better chance for employment in non-agrarian fields. There are more than 10% of them living in Monošter now. They tend to adapt to Hungarian majority as soon as possible, in several aspects: first they try to achieve an equal position at work and to form modern living conditions. These are especially evident where housing and clothing are concerned. The assimilation process is the strongest within the second generation which is not tied to its original community any more, especially regarding their language. The fact that they have hastened their organic adaptation to their new surroundings too much is evident in traumatic feelings of eradication from their original Slovene culture and most frequently rural surroundings and in their incomplete adaptation to Hungarian urban environment. Their discord is social, cultural and ethnic. Endeavours to appease this duality are but minimal.